

RESEARCHER OF NATURE F.P. KEPPIN

M. V. Krut'

*Institute of Plant Protection, NAAS of Ukraine,
vul. Vasylkivska, 33, Kyiv, 03022, Ukraine
e-mail: plant_prot@ukr.net*

ПРИРОДОДОСЛІДНИК Ф.П. КЕППЕН

М.В. Круть

*Інститут захисту рослин Національної академії аграрних наук України,
вул. Васильківська, 33, Київ, 03022, Україна,
e-mail: plant_prot@ukr.net*

Федір Петрович Кеппен – російський зоолог-ентомолог, ботанік, географ, бібліограф, член-кореспондент Петербурзької академії наук. Народився 30 грудня 1833 року в маєтку Карабах, біля Алушти (Крим) у родині академіка Петра Кеппена – спеціаліста в галузі етнографії, географії й державної статистики. Він є старшим братом відомого вченого-кліматолога Володимира Кеппена. Загальну освіту Федір Петрович отримував у Головному німецькому училищі св. Петра з 1843 по 1851 рр. По закінченні училища вступив до юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету, який закінчив у 1855 р. зі званням кандидата із розряду камеральних наук.

Впродовж 1956–1958 рр. Ф.П. Кеппен стажувався в Дерптському університеті по природничим наукам та сільському господарству. Там він захистив дисертацію на ступінь магістра сільського господарства «Beitrag zur Kenntnis der schadlichen Insecten Russlands» (1858). Це була перша його наукова праця з ентомології, присвячена вивченню шкідливих комах Росії (Berim et al., 1955; Adelung, 1908).

В подальшому Ф.П. Кеппен служив у департаменті сільського господарства Міністерства державного майна (1859–1864). Тут він займався інспекцією сільського господарства на півдні Росії, виконуючи різні наукові та практичні дослідження. В 1863 р. організував сільськогосподарську виставку в Сімферополі.

В 1865 р. Федір Петрович перейшов на службу діловодом у департамент Міністерства

народної освіти. Він продовжував займатись прикладною ентомологією, вишукуючи засоби для боротьби із сараною. Два роки провів за кордоном для підготовки до захисту професорського звання із сільського господарства (1870–1872).

Повернувшись до Росії, внаслідок відсутності вакансій, Ф.П. Кеппен у жовтні 1872 року влаштувався на службу в Публічну бібліотеку. В травні 1873 р. він був призначений завідувачем Відділення іноземних книг із природничих наук, математики, медицини та військової справи. Незабаром Відділення посіло перше місце в іноземному фонді по інтенсивності поповнення фондів, відтіснивши традиційно головуючу «Россіку». Вчений брав активну участь у поновленні фондів, придбанні праць Чарльза Дарвіна та інших природодослідників XIX – початку XX століть. Він розробив для систематичного каталогу Відділення оригінальну класифікацію, а сам каталог довів, за відгуками сучасників, до зразкового порядку (Кеппен, www.rulex.ru/011156.htm; Кеппен, Fedor Petrovich wikipedia.org).

Служба в Публічній бібліотеці полегшувала Ф.П. Кеппену реалізацію його головного задуму – створення вичерпного Каталогу тваринного світу Росії. В 1877 р. Петербурзька Академія наук схвалила створення такого каталогу, визнавши його дуже корисним и взяла на себе витрати щодо видання й надання матеріальної допомоги автору. Результатом майже 30-річної кропіткої і глибоко інтелектуальної праці стали 2 томи «*Bibliotheca Zoologica Rossica*».

Працюючи над складанням каталогу, Ф.П. Кеппен не залишав і експедиційну практику: в 1880 р. обстежив бурякові плантації півдня Росії; в 1881–1883 рр. збирав матеріали для фундаментальної праці про шкідливих комах Росії. На підставі ретельно підібраних та перевічених даних, узятих із літературних джерел різних країн, він створив свою наукову працю «*Вредные насекомые*» (в 3 томах). Цей твір, який використовувався як фундаментальне керівництво наприкінці XIX століття в Росії, завжди представляв і нині представляє цінну й незамінну книгу для спеціалістів із прикладної ентомології (Adelung, 1908; Vasiliev, Lesovoi, 1996).

Обрання Ф.П. Кеппена членом-кореспондентом Академії наук зміцнило його зв'язки з цією установою. За ініціативою Академії наук, підтриманою Публічною бібліотекою й Міністерством народної освіти, Федір Петрович представляв Росію на III Міжнародній бібліографічній конференції (Лондон, 1899). Він відвідав бібліотеки Німеччини, Франції, Бельгії, вивчав постановку бібліографічної справи, досвід використання десяткової класифікації М. Д'юї, організацію обліку літератури щодо точних наук. За пропозицією вченого в Росії було організовано (з його участю) Бібліографічне бюро Академії наук для реєстрації вітчизняних праць із математики та природничих наук, а сама Росія включилася в створення міжнародної бібліографії стосовно точних наук.

Ф.П. Кеппен був членом Ученого комітету Міністерства народної освіти, брав участь у розробці плану технічної й професійної освіти Росії (1884), був членом багатьох вітчизняних та зарубіжних наукових товариств. Він – один із організаторів Російського ентомологічного товариства (1859), його вчений секретар (1865–1868), бібліотекар (1869–1870), редактор видань (1874); учасник з'їздів ентомологічних комісій у Харкові (1883) та Одесі (1886). В 1897 р. Федір Петрович обраний почесним членом Товариства та його віце-президентом.

Перу Ф.П. Кеппена належить понад 80 наукових праць про географічне поширення рослин та тварин у Росії, по лісівництву, ботаніці, ентомології. Вони опубліковані у виданнях Академії наук, працях Російського ентомологічного й географічного товариств, журналі Міністерства народної освіти, журналі «*Сельское хозяйство и лесоводство*», «*Земледельческой газете*» та інших вітчизняних і зарубіжних виданнях. Книга «*Географическое распространение хвойных деревьев в Европейской России и на Кавказе*» була відзначена премією митрополита Макарія та золотою медаллю Російського географічного товариства (1885). Вчений також займався науковими перекладами.

За заслуги перед вітчизняною наукою Федір Петрович був нагороджений орденами Володимира третього й четвертого степеня.

Помер Ф.П. Кеппен 24 травня 1908 року в м. Санкт-Петербург.

Список головних наукових праць Ф.П. Кеппена з ентомології:

1. Beitrage zur Kenntnis der schädlichen Insekten Russlands. Дерпт, магистерская диссертация, 1858.
2. Ueber die Heuschrecken in Südrussland. Nebst einem Anhang über einige andere daselbst vorkommende schädliche Insekten. Horae Soc. Ent. Ross., 1866, III.
3. О саранче и других вредных прямокрылых из семейства Acridioidea, преимущ. по отнош. к России. Труды Русск. Энтотомол. Общества, 1870, 5.
4. Die geographische Verbeitung der Wanderheuschrecke (*Pachytylus migratorius* L.). Petermanns Geogr. Mittheil., 1871, X.
5. Die Schädlichen Insekten Russlands. Beiträge z. Kenntn. d. Russischen Reiches, 1880, III.
6. Вредные насекомые: Т. 1. Общая часть: введение в энтомологию, Спб, 1981; Т. 2.
7. Специальная часть: прямокрылые, жуки и перепончатокрылые, Спб, 1982; Т. 3.
8. Специальная часть: бабочки, двукрылые и полужесткокрылые, Спб, 1883.

Литература

- Adelung, N.N.*, 1908. Fedor Petrovich Keppen. Russian Entomological Review, St. Petersburg, 8 (1): 15–18 (in Russian: *Аделунг, Н.Н.* Федор Петрович Кеппен).
- Berim, N.G., Bei-Bienko, G.Ya., Bryantsev, B.A. and others*, 1955. Dictionary-reference of entomologist / Ed. Schegolev, V.N. Moscow-Leningrad: 1–451 (in Russian: *Берим, Н.Г., Бей-Биенко, Г.Я., Брянцев, Б.А. и др.* Словарь-справочник энтомолога).
- Keppen, Fedor Petrovich* [online] Available at: <<http://www.rulex.ru/011156.htm>> (in Russian: *Кеппен, Федор Петрович*).
- Keppen, Fedor Petrovich* [online] Available at: <<http://en.wikipedia.org/wiki/>> (in Russian: *Кеппен, Федор Петрович*).
- Vasiliev, V.P. and Lesovoi, M.P.*, 1996. Forest History of plant protection against pests and diseases in Ukraine. Kiev: Agrarian Science: 1–131 (in Russian: *Васильев, В.П. и Лесовой, М.П.* История защиты растений от вредителей и болезней в Украине).

Получена 12.06.2018

Подписана в печать 17.07.2018

Received 12.06.2018

Accepted 17.07.2018